

การจำแนกกล้วยไม้

กล้วยไม้เป็นพืชที่มีลักษณะการจัดจำแนกหลายระบบ เช่น จำแนกตามลักษณะการอาศัย จำแนกตามลักษณะการเจริญเติบโต จำแนกตามลักษณะการหาอาหารและจำแนกตามหลักพุกศาสตร์

การจำแนกตามลักษณะการอาศัย

ในธรรมชาติอาจจำแนกกล้วยไม้ตามลักษณะการอาศัย เป็น 4 กลุ่ม คือ

1) กล้วยไม้อิงอาศัย (epiphytic orchid) กล้วยไม้ประเภทนี้จะใช้รากยึดเกาะกับเปลือกไม้โดยไม่ได้เบียดเบียนอาหาร จากต้นไม้

กล้วยไม้อิงอาศัยบนต้นไม้

กล้วยไม้อิงอาศัยบนต้นไม้

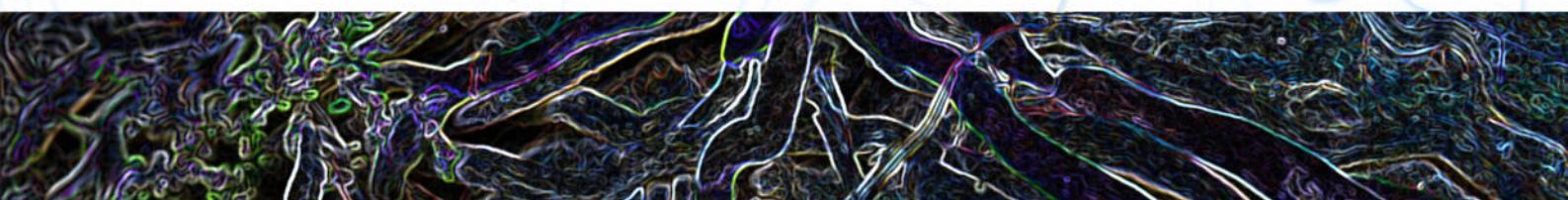
2) กล้วยไม้อิงอาศัยบนหิน (lithophytic orchid) เป็นกล้วยไม้ที่เจริญเติบโตและเกาะอยู่บนหินแทนการยึดเกาะบนต้นไม้

กล้วยไม้อิงอาศัยบนหิน

กล้วยไม้อิงอาศัยบนหิน

3) กล้วยไม้ดิน (terrestrial orchid) เป็นกล้วยไม้ที่มีรากหรือส่วนของลำต้นอาศัยที่ผิวน้ำดินหรือใต้ดิน บางชนิด เจริญเติบโตได้ทุกฤดู แต่ส่วนใหญ่จะพักตัวในฤดูที่ไม่เหมาะสม จึงพบเห็นได้ยากกว่ากล้วยไม้อิงอาศัย

กล้วยไม้ดิน

กล้วยไม้ดิน

4) กล้วยไม้อาคัยในน้ำ (aquatic orchid) ประเทศไทยมีเพียงไม่กี่ชนิด โดยพบอาศัยทั้งในลำธารน้ำไหล ของน้ำตก หรือในน้ำนั่งตามพื้นที่พรุ

การจำแนกตามลักษณะการเจริญเติบโต

จากลักษณะการเจริญเติบโตสามารถจำแนกกล้วยไม้ได้ 2 ประเภท คือ

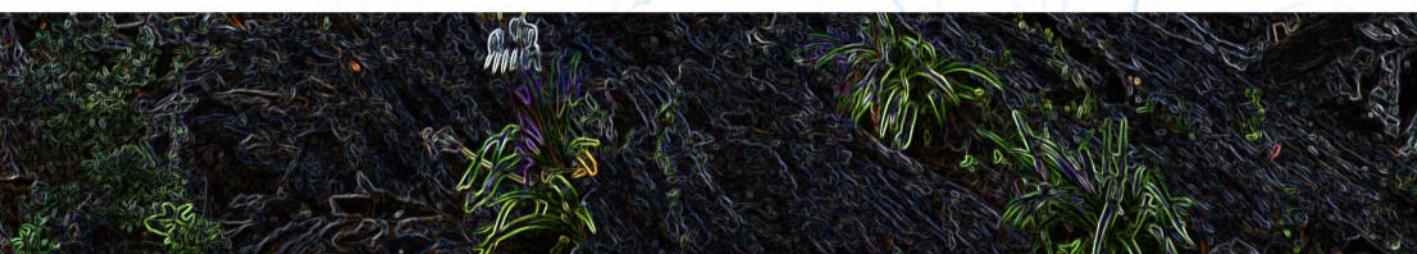
1) ประเภทเจริญเติบโตทางยอด (monopodial orchid) เป็นลักษณะการเจริญเติบโตของเนื้อเยื่อเจริญ ปลายยอด ที่สามารถเจริญได้อย่างไม่เสื่อมสุด และยังสามารถสร้างเนื้อเยื่อเจริญใหม่ทางด้านข้างได้ ยอดใหม่ที่เกิดขึ้นก็สามารถเจริญได้ อย่างไม่เสื่อมสุด

กล้วยไม้ที่เจริญเติบโตทางยอด

กล้วยไม้ที่เจริญเติบโตทางยอด

2) ประเกทเจริญเติบโตทางด้านข้าง (sympodial orchid) การเจริญเติบโตของเนื้อเยื่อเจริญเติบโตทางด้านข้าง จะมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวไปพกนี่จะสร้างเนื้อเยื่อเจริญใหม่ที่ด้านข้างของลำต้น ต้นที่สร้างขึ้นใหม่อาจเกิดขิดกับลำต้นหรือลักษณะเป็นกอกแน่น หรือสร้างห่างกันบนเหง้าที่ทอดยาวทำให้มีลักษณะเป็นกอกที่คล้ายสายโซ่

กลวยไม้ที่เจริญเติบโตทางด้านข้าง

กลวยไม้ที่เจริญเติบโตทางด้านข้าง

การจำแนกตามลักษณะการหาอาหาร

การจำแนกโดยวิธีนี้สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ

- 1) กลวยไม้ที่สังเคราะห์แสงได้ (autophytic orchid) เป็นกลวยไม้ที่มีคอลอโรฟิลด์ และสามารถสร้างอาหารได้จากการสังเคราะห์แสง
- 2) กลวยไม้กินชาด (saprophytic orchid) เป็นกลวยไม้ที่ไม่มีคอลอโรฟิลด์ ส่วนใหญ่ใบจะลดรูปเหลือเป็นเกล็ดเล็ก ๆ ได้อาหารจากการย่อยเสียชากพืชของจุลินทรีย์ สามารถพบได้เฉพาะช่วงที่ออกดอก

การจำแนกตามหลักพฤกษศาสตร์

กลวยไม้เป็นพืชที่จัดอยู่ใน order Orchidales ซึ่งใน order นี้มีเพียง 4 วงศ์ (family) สำหรับกลวยไม้จัดอยู่ในวงศ์ Orchidaceae ซึ่งมีอยู่ประมาณ 796 สกุล (genus) และกว่า 17,500 ชนิด (species) และนับเป็นพืชวงศ์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยมีการสำรวจพบแล้วทั้งสิ้น 168 สกุล และมากกว่า 1,170 ชนิด (สถิต 2549)

การจำแนกหมวดหมู่ของกล้วยไม้ตามหลักพุกษศาสตร์นั้น นักพุกษศาสตร์แต่ละท่านก็ใช้ระบบที่แตกต่างกันไป แต่ที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน เป็นระบบของ Dressler (1993) ซึ่งจำแนกวงศ์กล้วยไม้ออกเป็น 6 วงศ์ย่อย (subfamily) ได้แก่

1. วงศ์ย่อย Apostasioideae จัดว่าเป็นกล้วยไม้ที่ใบรวมที่สุด มีจำนวนเกรสรูปผู้ 2-3 อัน เป็นกล้วยไม้ดินที่มีลำต้นค่อนข้างแข็งรากหยักไว้กับกล้วยไม้ดินสกุลเดียว ๆ ในพืชบังรูปหอก ช่อดอกออกที่ปลายยอด ดอกมีขนาดเล็กสีขาว หรือเหลือง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีลักษณะรูปทรง ขนาด และสีเหมือนกัน
2. วงศ์ย่อย Cypripedioideae พบทั้งที่เป็นกล้วยไม้อิงอาศัยและกล้วยไม้ดิน ในเมล็ดลูกกล้วย ใบรูปแฉบ มักหนา มีทั้งที่เป็นลายคล้ายลายหินอ่อน ในเรียงสลับบนใบเดียวกัน กลีบปากเป็นถุงลึก กลางดอกมีแผ่นเกรสรูปผู้ที่เป็นหมัน รูปทรงคล้ายโล่ กลุ่ม雷ณูมีจำนวนสองกลุ่มซ่อนอยู่ใต้เกรสรูปผู้ที่เป็นหมัน
3. วงศ์ย่อย Neottioideae เป็นกล้วยไม้ดินและกล้วยไม้กินชา ก้ำต้นอวบทอดนอนและชูส่วนยอดขึ้น หรือเป็นเหง้าอยู่ใต้ดิน ในหนานๆ มีเรียงเวียนสลับรอบแกน ในด้านบนอาจมีลายหรือจุดสีชมพู สีเงิน หรือสีอื่น ๆ กล้วยไม้กินชาจะบางสกุลจะไม่มีใบ ช่อดอกที่ปลายยอดไม่มีแขนง ดอกมีขนาดเล็กและมักมีจำนวนน้อย กลีบเลี้ยงบนและกลีบดอกมักเข้มติดกัน กลีบปากมีลักษณะเป็นถุงหรือเดียวที่มักพับต่อมหรือเบี้ยวขนาดใหญ่ อยู่ภายใต้เกรสรูปผู้เป็นกลุ่ม雷ณูที่มีลักษณะเป็นกลุ่มผองจำนวนสองกลุ่ม
4. วงศ์ย่อย Orchidioideae มีหัวแบบมันฝรั่งอยู่ใต้ดิน จะสร้างลำต้นเหนือดินในฤดูกาลที่เหมาะสม ใบมักเป็นรูปใบเถาเรียบไม่หลังใบจำนวนไม่มาก ในหนานและอวบ เรียงเวียนสลับรอบแกน ช่อดอกออกที่ปลายยอด มีทั้งสั้นและยาว ไม่มีแขนง ช่อดอกมีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง กลีบเลี้ยงบนและกลีบดอกมักเข้มติดกัน กลีบปากเป็นสามแยกหรือไม่เป็นแยก เส้าเกรสรั้น เกรสรูปผู้เป็นกลุ่ม雷ณู มีสองกลุ่ม กลุ่ม雷ณูประกอบด้วยกลุ่ม雷ณูอยู่จำนวนมากบนก้านกลุ่ม雷ณูและบรรจุภายในถุงข้างเส้าเกรสรูป
5. วงศ์ย่อย Epidendroideae เป็นวงศ์ย่อยที่ประกอบด้วยจำนวนชนิดมากที่สุด มีการเจริญทางด้านข้าง พบทั้งที่เป็นกล้วยไม้ดิน กล้วยไม้อิงอาศัยบนหิน และกล้วยไม้อิงอาศัย พบทั้งที่มีและไม่มีลูกกล้วย หรือเป็นหัวแบบเพือกที่มีหล่ายข้อ ในเรียงเวียนสลับหรือสลับบนเดียวทั้งดอกเดียวและหลายดอก อาจมีแขนงของช่อ ช่อออกที่ปลายยอดหรือที่ข้างลำต้น มีทั้งที่ตั้งตรงและห้อยย้อย เกรสรูปผู้เป็นกลุ่ม雷ณูตั้งแต่ 2-8 กลุ่ม
6. วงศ์ย่อย Vandoideae เป็นวงศ์ย่อยที่ประกอบด้วยจำนวนสกุลมากที่สุด มีทั้งการเจริญทางด้านข้าง และการเจริญที่ปลายยอด พบทั้งที่เป็นกล้วยไม้ดิน กล้วยไม้อิงอาศัยบนหิน และกล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นมักเป็นรูปทรงกระบอก มีบ้างที่เป็นลูกกล้วยแบบหัวเพือก ในมักมีจำนวนมาก เรียงสลับบนเดียว ช่อดอกออกที่ด้านข้างลำต้น มักตั้งตรง เกรสรูปผู้เป็นกลุ่ม雷ณูแข็งจำนวน 2-4 กลุ่ม (ยุพาและคณะ, 2556)